

онь мѣсто дворовое в Братцкой мнстръ прозваніем Киселевское с подлинными рубежами. В выписи іс книг градцких киевских суда магдебурского АХМД [1644] году напісано: мещанина Мартъяна Шишки дочь Лукеря с мужемъ своимъ Гавриломъ Жежковым, мещанином киевским, поступилис дворовымъ мѣстомъ и с огородомъ із садом в Братцкой мнстръ, которое обрѣтается меж дворами, с одной стороны, Адама Маркевича, з другою Івана Сказки, бурмистра киевского, а позад дворъ Федора Криницького, подстолия черниговского, а спереди чрез улицу Афонася Хапоновича Крещовца. В духовной Петра Могилы, митрополита киевского, АХМЗ [1647] году напісано: дав онь в Братцкой мнстръ двор в городе Киеве купленою з двумя дворовыми мѣстами із сѣножатю, которое он, митрополит, купил у вдовы Феодоры Солениковой, одною стороною к школам братцким, другою к богадѣлне того ж мнстря. В данои Марианны Муховецкой Алекшиновы АХМЗ [1647] году напісано: отдала она в Братцкой мнстръ три дворовые мѣста, которые лежать при улице Гнилои в городе Киеве с подлинными рубежами, какъ о том в киевских градцкихъ книгах напісано. В листу Адама Марковича АХМН [1648] году³⁴...

ЦДІАУК, ф. 128, оп. 1 грамоти, спр.11.

Tetiana Luta

Another Galshka or the Clone?

The article is devoted to research the discussion origins of Kiev Brotherhood. Questions of text verification of endowment by Halshka-Anna Hulevychivna and comparison of this document with other acts about monastery's land property promise to continue attractive striving to get on the tracks of either the grantor, or the authentic original endowment.

Микола Симчич

Вчення про супозицію у філософських курсах могилянських професорів

У статті порівнюється, як різні професори Києво-Могилянської академії викладали у своїх філософських курсах теорію супозиції. Автор приходить до висновку, що, незважаючи на низку незначних відмінностей у їхньому тлумаченні супозиції, більшість концепцій перебували під впливом католицького схоластицизму XVI – XVII ст., особливо сзуйтської школи.

Супозиція – це теорія референції термінів, розроблена в межах середньовічної логіки такими філософами, як Вільям Шервуд, Петро Іспан-

³⁴ Продовження втрачено.

ський, Вільям Окам, Вальтер Барлі, Жан Буридан. Сучасні західні історички логіки досить високо оцінюють цю теорію, приділяючи їй багато уваги у наукових дослідженнях¹.

У могилянських філософських курсах виклад супозиції був обов'язковою частиною курсу діалектики (розділ перший «Про першу дію розуму»), де про неї розповідалося при висвітленні властивостей термінів². На сьогодні виклад вчення про супозицію виявлено у записах таких могилянських курсів³:

Автор курсу	Рік/роки викладання	Рукопис	Умовне скорочення ⁴
Йосиф Кононович-Горбацький	1639/1640	Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського (далі – ІР НБУВ), Мел.м./п126, арк. 11 зв. – 14	Кон.-Горбацький
Інокентій Гізель	1645/46 – 1646/47	ІР НБУВ, Мел.м./п128, арк. 8 зв. – 10 зв.	Гізель
Йоасаф Кроковський	1684/85 – 1685/86	ІР НБУВ, 88п/88, с. 86 – 99	Кроковський
Стефан Яворський	1693/94 – 1694/95	ІР НБУВ, ДС/п126, арк. 6 зв. – 7	Яворський
Прокопій Калачинський	1695/96 – 1696/97	ІР НБУВ, арк. 28 зв. – 33	Калачинський
Невідомий професор	бл.1700	ІР НБУВ, ДА/п42, арк. 9 зв. – 11 зв.	Анонім ДА/п42
Інокентій Поповський	1699/1700 – 1700/01 – 1701/02	ІР НБУВ, 622/336С, арк. 13 зв. – 15	Поповський
Христофор Чарнуцький	1702/03 – 1703/04	ІР НБУВ, 625/400С, арк. 15 зв. – 17 зв.	Чарнуцький

¹ Тут варто згадати роботи: Swinarski J. J. *Theories of Supposition in Mediaeval Logic: Their Origin and their Development from Abelard to Ockham*. Buffalo, 1970. 311 p.; Spade P. V. *Thoughts, Words, Things: An Introduction to Late Mediaeval Logic and Semantic Theory*. S. 1, 2007 (доступний: http://pvspade.com/Logic/docs/Thoughts, Words, Things1_2.pdf); Parsons T. *The Development of Supposition Theory in the Later 12th through 14th Centuries // Handbook of the History of Logic*. Vol. 2: *Mediaeval and Renaissance Logic* / Ed. by Dow M. Gabbay and John Woods. Amsterdam, 2008. P. 157–280. Зробит, присвячених ранньомодерній схоластиці, слід виділити книжку Ерлайн Дженіфер Ешвердс: Ashworth E. J. *Language and Logic in the Post-Medieval Period*. Dordrecht, 1974. P. 77 – 89; 207 – 223.

² У Києво-Могилянській академії викладалася традиційна силлогістична логіка, що походить від Аристотеля. Відповідно до неї, кожне судження складається з двох термінів: суб'єкта і предиката. Наприклад, у судженні: «Петро є людиною» є два терміни: «Петро», який виступає «суб'єктом», і «людина», який виступає «предикатом».

³ Детальніше про атрибуцію рукописів див.: Симчич М. *Philosophia rationalis у Києво-Могилянській академії. Компаративний аналіз могилянських курсів логіки кінця XVII – першої половини XVIII ст.* Вінниця, 2009. С. 40 – 45; 175 – 229.

⁴ Умовні скорочення далі використовуватимуться до цитування відповідних рукописів.

Автор курсу	Рік/роки викладання	Рукопис	Умовне скорочення
Лларіон Ярошевицький	1704/05 – 1705/06	ІР НБУВ, ДА/п564, арк. 14 зв. – 17	<i>Ярошевицький</i>
Теофан Прокопович	1707/08 – 1708/09	Российская национальная библиотека, ф. СПб дух. сем. 64, арк. 13 – 15	<i>Прокопович</i>
Сильвестр Піновський	1713/14 – 1714/15	ІР НБУВ, 103п/60, арк. 17 – 20 зв.	<i>Піновський</i>
Йосиф Волчанський	1715/16 – 1716/17	ІР НБУВ, 108п/62, арк. 20 зв. – 24	<i>Волчанський 1</i>
Йосиф Волчанський	1717/18 – 1718/19	ІР НБУВ, 447п/1703, арк. 20 – 21 зв.	<i>Волчанський 2</i>
Лларіон Левицький	1719/20 – 1720/21	ІР НБУВ, 111п/64, арк. 12 – 13 зв.	<i>Левицький 1</i>
Платон Малиновський	1721/22 – 1722/23	ІР НБУВ, 115п/75, арк. 19 – 21	<i>Малиновський</i>
Лларіон Левицький	1723/24 – 1724/25	ІР НБУВ, 631/406С, арк. 11 – 12 зв.	<i>Левицький 2</i>
Амвросій Дубневич	1725/26 – 1726/27	ІР НБУВ, ДС/п200, арк. 286 – 287	<i>Дубневич 1</i>
Амвросій Дубневич	1727/28 – 1728/29	ІР НБУВ, ДА/п49, арк. 22 – 25	<i>Дубневич 2</i>
Стефан Калиновський	1729/30 – 1730/31	ІР НБУВ, 123п/83, арк. 40 – 40 зв.	<i>Калиновський</i>
Еронім Миткевич	1733/34 – 1734/35	ІР НБУВ, ДС/п170, арк. 44 зв. – 47 зв.	<i>Миткевич</i>
Сильвестр Кулябка	1735/36 – 1736/37	ІР НБУВ, 124п/79, арк. 11 – 12	<i>Кулябка 1</i>
Сильвестр Кулябка	1737/38 – 1738/39	ІР НБУВ, ДА/п50, арк. 26 зв. – 28 зв.	<i>Кулябка 2</i>
Михайло Козачинський	1739/40 – 1740/41	ІР НБУВ, 126п/70, арк. 24 – 26 зв.	<i>Козачинський 1</i>
Михайло Козачинський	1741/42 – 1742/43	ІР НБУВ, 128п/85, арк. 14 – 14 зв.	<i>Козачинський 2</i>
Михайло Козачинський	1743/44 – 1744/45	ІР НБУВ, ДС/п171, арк. 9 – 9 зв.	<i>Козачинський 3</i>
Гедсон Сломинський	1745/46 – 1746/47	Научная библиотека им. Н. И. Лобачевского (м. Казань), 1579, арк. 56 зв. – 57	<i>Сломинський</i>
Георгій Кониський (перший курс)	1747/48 – 1747/49	Российская государственная библиотека, ф. 152, рук. 130, арк. 11 – 12 зв.	<i>Кониський 1</i>
Георгій Кониський	1749/50 – 1750/51	ІР НБУВ, ДА/п51, с. 11 – 12	<i>Кониський 2</i>

Незважаючи на показний масив джерел та значущість цього питання, вчення про супозицію в могилянських філософських курсах досі не досліджувалося. Тому метою цієї статті є спроба пролити деяке світло на згадану проблему, встановивши, зокрема, чи існують відмінності у викладі супозиції між різними професорами Києво-Могилянської академії та наскільки вписується їхнє розуміння у контекст схоластичної філософії того часу.

Для ілюстрації сутності вчення про супозицію наведу для прикладу такий силлогізм: «Людина – це вид; Петро – це людина; отже, Петро – це вид». Цей силлогізм побудовано відповідно до формальних законів силлогістики, і кожен з його засновків є істинним, але висновок, що цілком очевидно, – хибний. Проблема в тому, що термін «людина» в першому і другому засновку вжито по-різному, з відмінною супозицією. У середньовічній логіці розрізняли три основні види супозиції: персональну (*suppositio personalis*), наприклад у судженні «Петро – це людина»; просту (*suppositio simplex*): «Петро – це індивід»; матеріальну (*suppositio materialis*): «“Петро”⁵ є двоскладовим». Отже, цілком зрозуміло, що, використовуючи в одному силлогізмі різні види супозиції, ми не дійдемо до істинного висновку.

Вчення про супозицію деякою мірою дотичне до іншої оригінальної середньовічної теорії – теорії сигніфікації, себто співвідношення знака і того, що він позначає. Знаком є написане чи вимовлене слово, і позначає воно якусь реальність. Припустімо, слова «Петро» і «людина» позначають розумовий концепт Петра і людини та конкретного реального Петра і конкретних реальних людей. Відмінність між супозицією і сигніфікацією полягає в тому, що, з одного боку, супозиція є ширшим терміном, адже, на відміну від сигніфікації, розглядає не лише відношення між знаком і його первинним сигніфікатом, тобто крім персональної супозиції беруться до уваги інші її види. З другого боку, супозиція є вужчим терміном, бо під нею мають на увазі тільки референцію термінів у контексті судження, тоді як сигніфікація не має прив'язки до судження і поширюється на інші види знака.

При порівнянні викладу могилянськими професорами вчення про супозицію, незважаючи на те, що воно є суто логічним і, здавалось би, мало залежним від світоглядних орієнтирів, помічаємо низку розбіжностей. Можемо сказати, що практично кожен з могилянських професорів⁶ викладав його трішки по-своєму. Мало того, часто між могилянськими професорами розбіжності у викладі супозиції набагато більші, ніж серед, напри-

⁵ У сучасних мовах у таких випадках ми використовуємо лапки. Звичайно, в середньовічній (а найчастіше і в ранньомодерній) пунктуації лапки не використовували.

⁶ Винятками тут будуть: курс Єроніма Миткевича, де виклад супозиції майже дослівно тотожний з курсом Платона Малиновського; другий курс Сильвестра Кулябки, де помічаємо пряме запозичення з першого курсу Амвросія Дубневича, а також перший курс Георгія Кониського, який дослівно збігається з курсом Теофана Прокоповича.

клад, таких світоглядно значущих філософських проблем, як проблема універсалій чи категорії відношення. На мою думку, це пояснюється тим, що, попри докладну розробку концепції супозиції середньовічними і новочасними логіками, це питання не було до кінця вирішено, і кожен з філософів, так само як і кожен з моголянських професорів, намагався систематизувати цю концепцію у свій спосіб. Такий підхід пов'язаний у першу чергу з особливістю самої концепції.

Особливість супозиції полягає в тому, що, крім наведених матеріального, простого і персонального її видів, існує велика кількість інших видів і підвидів, які найчастіше розглядаються у парах (можна виділити понад десяток таких пар), де один елемент пари протиставляється іншому.

На мою думку, така велика кількість супозиційних пар викликана специфікою нашого повсякденного слововжитку. Часто ми вживаємо одне й те саме слово у досить відмінних значеннях, що може призвести до помилок у логічному доведенні. Схоласти-логіки вирішували цю проблему через виділення різних видів супозиції: зустрівшись із кожним новим способом уживання якогось терміна, виділяли ще один вид супозиції.

Майже всі моголянські професори, так само як решта схоластичних філософів того часу, намагаються утворити з маси супозиційних пар єдину систему і впорядкувати їх ієрархічно. При цьому не існує великої відмінності у прийнятті чи неприйнятті тих чи тих супозиційних пар, але часом трапляються досить істотні розходження стосовно того, в якому відношенні перебувають одні пари до інших: які з них суперіорні, які інферіорні, а які рівнозначні.

У своєму викладі я дотримуватимусь того порядку, який є в більшості курсів, зазначаючи, в яких курсах є відхилення від наведеної моделі. Отже, більшість моголянських професорів погоджується з думкою, що супозиція поділяється передусім на матеріальну⁷ і формальну⁸. Матеріальна

⁷ Існування матеріальної супозиції визнають усі моголянські професори: *Кон.-Горбацький*, арк. 12; *Гізель*, арк. 8 зв.; *Кроковський*, с. 87; *Яворський*, арк. 6 зв.; *Калачинський*, арк. 29 зв.; *Анонім ДА/п42*, арк. 10; *Поповський*, арк. 13 зв.; *Чарнуцький*, арк. 15 зв.; *Ярошевицький*, арк. 15; *Прокопович*, арк. 13 зв.; *Піновський*, арк. 17 зв.; *Волчанський 1*, арк. 21; *Волчанський 2*, арк. 20; *Левицький 1*, арк. 12 зв.; *Малиновський*, арк. 19 зв.; *Левицький 2*, арк. 11; *Дубневич 1*, арк. 286; *Дубневич 2*, арк. 22 зв.; *Калиновський*, арк. 40; *Миткевич*, арк. 45; *Кулябка 1*, арк. 11; *Кулябка 2*, арк. 26 зв.; *Козачинський 1*, арк. 24 зв.; *Козачинський 2*, арк. 14; *Козачинський 3*, арк. 9; *Сломинський*, арк. 56 зв.; *Кониський 1*, арк. 11 зв.; *Кониський 2*, с. 11.

⁸ У курсі Йосифа Кононовича-Горбацького відсутній поділ на формальну супозицію. Він вважає, що супозиція поділяється в першу чергу на властиву і невластиву (див. про неї далі), а властива супозиція – відповідно на матеріальну, просту і персональну (про останні дві див. далі) (*Кон.-Горбацький*, арк. 12). Решта моголянських професорів визнає існування формальної супозиції: *Гізель*, арк. 9; *Кроковський*, с. 88; *Яворський*, арк. 6 зв.; *Калачинський*, арк. 29 зв.; *Анонім ДА/п42*, арк. 10; *Поповський*, арк. 13 зв.; *Чарнуцький*, арк. 16; *Ярошевицький*, арк. 15 зв.; *Прокопович*, арк. 13 зв.; *Піновський*, арк. 17 зв.; *Волчанський 1*, арк. 21; *Волчанський 2*, арк. 20; *Левицький 1*,

супозиція (*suppositio materialis*) – це використання певного терміна стосовно його зовнішнього виразу, а не того, що він позначає, тобто, коли ми говоримо, що «Петро» має два склади, йдеться про те, що два склади має слово «Петро», а не конкретна людина. На противагу матеріальній, формальна супозиція (*suppositio formalis*) вбачає у терміні певний сигніфікат – те, що ним позначають. Більшість слів нашої повсякденної мови використовуються у формальній супозиції, наприклад, «Петро біжить», «Людина – це розумна тварина» і т. ін.

Особливість розрізнення між матеріальною і формальною супозицією добре ілюструє приклад із курсу Стефана Яворського, де наведено такий силіогізм: «“Князь” – є односкладовим; а найясніший Мазепа є князем; отже, найясніший Мазепа є односкладовим»⁹. Звісно, це хибно, бо середній термін силіогізму вжито у двох різних видах супозиції: суб'єкт першого засновку – у матеріальній супозиції, а предикат другого засновку – у формальній. Більшість могилянських професорів не наводять дальшого поділу матеріальної супозиції, хоча деякі з них вважають, що матеріальна супозиція може поділятися на внутрішню і зовнішню (*Кон.-Горбацький*, арк. 12; *Калачинський*, арк. 30; *Чарнуцький*, арк. 15 зв.; *Піновський*, арк. 18.). Приклад із Петром, який має два склади, представляє внутрішню матеріальну супозицію, оскільки йдеться про вимову слова «Петро». Натомість у судженні «Петро – це іменник» термін «Петро» вживається у зовнішній супозиції, адже, на їхню думку, бути іменником – це щось зовнішнє щодо слова «Петро». Отже, судження типу «Петро має п'ять букв» чи «Петро має два склади» – це внутрішня супозиція, а «Петро є іменником» чи «Петро є предикатом» – зовнішня.

На відміну від матеріальної супозиції, яка не має розгалуженого поділу, формальна супозиція «розсипається» на дуже багато підвидів. У першу чергу її поділяють на властиву і невластиву, де невластива – це вживання слова у переносному (найчастіше метафоричному) значенні, а властива – де воно виступає у прямому значенні. Так, у судженні «Нерон спалив Рим» термін «Нерон» вживається у властивій супозиції, бо йдеться про історичну особу, а у судженні «Петро є Нероном» – у невластивій, адже тут мова про жорстоку вдачу конкретного індивіда Петра¹⁰.

арк. 12 зв.; *Малиновський*, арк. 19 зв.; *Левицький 2*, арк. 11; *Дубневич 1*, арк. 286; *Дубневич 2*, арк. 22 зв.; *Калиновський*, арк. 40; *Миткевич*, арк. 45; *Кулябка 1*, арк. 11; *Кулябка 2*, арк. 26 зв.; *Козачинський 1*, арк. 24 зв.; *Козачинський 2*, арк. 14; *Козачинський 3*, арк. 9; *Сломинський*, арк. 56 зв.; *Кониський 1*, арк. 11 зв.; *Кониський 2*, с. 11.

⁹ «V.g. dux est monosyllabum; sed illustrissimus Mazepa est dux; ergo illustrissimus Mazepa est monosyllabum» (*Яворський*, арк. 6 зв.). Перекладаю латинське слово «dux» не як «гетьман», а як «князь», аби зберегти односкладовість.

¹⁰ Поділ на властиву і невластиву супозицію приймають усі могилянські професори: *Кон.-Горбацький*, арк. 12; *Гізель*, арк. 9; *Кроковський*, с. 88; *Яворський*, арк. 6 зв.; *Калачинський*, арк. 30; *Анонім ДА/п42*, арк. 10 зв.; *Поповський*, арк. 14; *Чарнуцький*, арк. 16; *Ярошевицький*, арк. 15 зв.; *Прокопович*, арк. 13 зв.; *Піновський*, арк. 18; *Волчанський 1*, арк. 21; *Волчанський 2*, арк. 20; *Левицький 1*, арк. 12 зв.; *Малиновський*, арк. 19

Своєю чергою, властива формальна супозиція поділяється на два важливі види: простий і персональний (*suppositio simplex et personalis*), щодо яких різні філософи дають відмінні інтерпретації¹¹. Для ілюстрації візьмімо за приклад простої супозиції твердження «Людина є видом», а персональної – «Людина біжить». У персональній супозиції воно має референцію до конкретних предметів, себто ми маємо на увазі, що біжить конкретний Петро, Павло чи Параска (бо, звичайно, людина як вид бігати не може). Відтак загальний термін «спускається» до конкретних індивідів, яких він позначає. У випадку з простою супозицією «спускання» не відбувається – наш термін відноситься не до індивідів, а до самого концепту.

У деяких випадках визначення, з якою із супозицій ми маємо справу, залежить від інтерпретації судження: наприклад, із терміном «кінь» у судженні «Кінь є твариною». З одного боку, тут присутня персональна супозиція, бо йдеться про те, що всякий кінь є твариною, а з другого – це проста супозиція, коли інтерпретувати слово «кінь» як концепт, маючи на увазі, що вид «кінь» є складовою роду «тварина». Це можна унаочнити, переформулювавши судження: «Кінь є твариною» = «Кінь є видом тварини»¹².

зв.; *Левицький 2*, арк. 11; *Дубневич 1*, арк. 286; *Дубневич 2*, арк. 22 зв.; *Калиновський*, арк. 40 зв.; *Миткевич*, арк. 45 зв.; *Кулябка 1*, арк. 11; *Кулябка 2*, арк. 26 зв.; *Козачинський 1*, арк. 24 зв.; *Козачинський 2*, арк. 14; *Козачинський 3*, арк. 9; *Сломинський*, арк. 56 зв.; *Кониський 1*, арк. 11 зв.; *Кониський 2*, с. 11. У Кононовича-Горбацького поділ на властиву і невластиву супозицію передусе решті видів поділу.

¹¹ У курсі *Козачинський 2* відсутній поділ на просту і персональну супозицію, однак, на мою думку, це радше просто помилка, адже і в першому, і в третьому курсі цього професора такий поділ наявний. Інші курси підтримують просту супозицію: *Кон-Горбацький*, арк. 12; *Гізель*, арк. 9; *Кроковський*, с. 90; *Яворський*, арк. 6 зв.; *Калачинський*, арк. 30 зв.; *Анонім ДА/н42*, арк. 10 зв.; *Поповський*, арк. 14; *Чарнуцький*, арк. 16; *Ярошевицький*, арк. 15 зв.; *Прокопович*, арк. 13 зв.; *Піновський*, арк. 18; *Волчанський 1*, арк. 21; *Волчанський 2*, арк. 20; *Левицький 1*, арк. 12 зв.; *Малиновський*, арк. 19 зв.; *Левицький 2*, арк. 11; *Дубневич 1*, арк. 286; *Дубневич 2*, арк. 22 зв.; *Калиновський*, арк. 40 зв.; *Миткевич*, арк. 45 зв.; *Кулябка 1*, арк. 11; *Кулябка 2*, арк. 26 зв.; *Козачинський 1*, арк. 25; *Козачинський 3*, арк. 9; *Сломинський*, арк. 56 зв.; *Кониський 1*, арк. 11 зв.; *Кониський 2*, с. 12. Так само вони підтримують і персональну супозицію: *Кон-Горбацький*, арк. 12; *Гізель*, арк. 9; *Кроковський*, с. 90; *Яворський*, арк. 6 зв.; *Калачинський*, арк. 30 зв.; *Анонім ДА/н42*, арк. 10 зв.; *Поповський*, арк. 14; *Чарнуцький*, арк. 16; *Ярошевицький*, арк. 15 зв.; *Прокопович*, арк. 13 зв.; *Піновський*, арк. 18; *Волчанський 1*, арк. 21 зв.; *Волчанський 2*, арк. 20; *Левицький 1*, арк. 12 зв.; *Малиновський*, арк. 19 зв.; *Левицький 2*, арк. 11; *Дубневич 1*, арк. 286; *Дубневич 2*, арк. 22 зв.; *Калиновський*, арк. 40 зв.; *Миткевич*, арк. 45 зв.; *Кулябка 1*, арк. 11 зв.; *Кулябка 2*, арк. 27; *Козачинський 1*, арк. 25; *Козачинський 3*, арк. 9; *Сломинський*, арк. 57; *Кониський 1*, арк. 11 зв.; *Кониський 2*, с. 12.

¹² Іларіон Левицький у своєму першому курсі вважає, що, крім простої і персональної супозиції, існує абсолютна супозиція (*suppositio absoluta*), яка має властивості і простої, і персональної, коли термін відноситься до чогось і безпосередньо, і опосередковано: наприклад, у судженні «*Homo est animal* (Людина – це тварина)» маємо справу з абсолютною супозицією (*Левицький 1*, арк. 12 зв.).

У деяких могилянських курсах помічаємо відмінності стосовно значення простої супозиції. Так, Теофан Прокопович і Йосиф Волчанський вважають, що в простій супозиції термін відноситься до чогось безпосередньо, а в персональній – опосередковано. Наприклад, у твердженні «Людина біжить» присутня подвійна референція: вимовлене чи написане слово «людина» відноситься до поняття «людини», а відтак поняття «людина» переносить на конкретного індивіда опосередковано. Натомість у судженні «Кінь є видом тварини» опосередкованості немає, бо слово відноситься лише до концепту.

Однак більшість могилянських професорів не погоджуються з такою інтерпретацією простої і персональної супозиції, стверджуючи, що персональна супозиція присутня тоді, коли термін вжито у першій інтенції, а проста – коли в другій. Розрізнення термінів першої й другої інтенції походить ще від Авіцени¹³ і широко висвітлюється середньовічними та ранньомодерними схоластами. Добре воно представлене і в могилянських курсах. Термін першої інтенції вони тлумачать як такий термін, що його спрямовано на позарозумову дійсність, натомість термін другої інтенції позначає виключно розумовий концепт. Коли професори пояснюють просту супозицію через термін другої інтенції, вони не апелюють до об'єктивно існуючих концептів, і таке пояснення більшою мірою притаманне номіналістичній школі. Справді, коли ми порівняємо, як вирішували це питання визначні схоласти того часу, то помітимо, що ті з них, які дотримувалися реалістичного вирішення проблеми універсалій, пояснювали просту супозицію через безпосереднє позначення, а номіналістично орієнтовані – через другу інтенцію терміна¹⁴.

Переважна більшість могилянців визначають просту супозицію через термін другої інтенції. Однак Теофан Прокопович, Йосиф Волчансь-

¹³ Endelhard P. *Intentio // Historisches Wörterbuch der Philosophie* / Herausgegeben von J. Ritter und K. Gründer. Basel – Stuttgart, 1974. Bd. 4. S. 469.

¹⁴ Пояснення простої супозиції через другу інтенцію подають: Педро Уртадо де Мендоса, Родріго Арріага, Франсиско Овієда (Hurtado de Mendoza Petrus. *Universa philosophia...* Lugduni, 1624. P. 17 – 18; Arriaga Rodericus. *Cursus philosophicus...* Antverpiae, 1633. P. 11; Oviedo Franciscus. *Integer cursus philosophicus...* T. 1. Lugduni, 1640. P. 99). Пояснення представників другої схоластики через безпосередню сигніфікацію зустрічаємо у курсах езуїтів: Педро Фонсеки, Франсиско Толедо, Томаса Комптона Карлтона (Fonseca Petrus. *Institutionum dialecticarum libri octo*. Coloniae Agr., 1582. P. 503; Toletus Franciscus. *Introductio in universam Aristotelis logicam*. Coloniae Agr., 1615. P. 25; Comptonus Carleton Thomas. *Philosophia universa...* Antverpiae, 1649. P. 9); томістів: Комплютенців, Жуана Пуансо і Хоце Агілери (*Artium cursus sive disputationes in Aristotelis dialecticam et philosophiam naturalem iuxta angelici doctoris d. Thomae doctrinam et scholam*. Compluti: Apud Ioannem de Orduña, 1624. P. 24; Joanes de st. Thoma. *Cursus philosophicus thomisticus*. Parisii: Vives, 1883. T. 1. P. 24; Aguilera Josephus. *Cursus philosophicus in tres tomos*. T. 1: *Dialecticam parvam et magnam complectens*. Matriti, 1719. P. 51); скотистів: Бартоломео Мастрі (Mastri de Meldula Bartolomei et Belluti Bonaventura. *Philosophiae ad mentem Scoti cursus integer*. T. 1. Venetiis, 1727. P. 11).

кий і Георгій Кониський використовують пояснення від безпосереднього позначення¹⁵.

На думку деяких професорів¹⁶, персональна супозиція поділяється на природну (*suppositio naturalis seu essentialis*) і акцидентальну (*suppositio accidentalis*). Природна супозиція характерна для терміна взагалі і за будь-яких умов, а акцидентальна є привхідною. Так, у судженні «Ця людина є білою» термін «білий» супозиціонується до людини акцидентально, а у судженні «Кінь є твариною» тварина перебуває щодо коня у природній супозиції. Однак не всі професори погоджуються, що таким чином поділяється саме персональна супозиція, вважаючи, що цей поділ характерний для супозиції як такої, тобто є первинним поділом – на рівні матеріальної і формальної супозиції¹⁷.

Крім поділу на природну і акцидентальну, персональна супозиція поділяється на одиничну і загальну¹⁸. Одиничною є супозиція у випадку одиничного терміна (наприклад, «Петро» чи «ця людина»), а загальною – коли термін є загальним (приміром, «коні», «всі люди», «деякі чоловіки»). Як уже зазначалося, в персональній супозиції термін завжди реферує до конкретних речей. Тому хоча термін загальний, об'єкт його референції – одиничний. У схоластичній філософії було розроблено кілька способів «спускання» (*descensus*) від загального терміна до одиничних і навпаки. Більшість могилянських професорів дотримується думки, що існує чотири способи такого «спускання» і «підйому», а відповідно, й чотири види супозиції.

Перший спосіб, дистрибутивна супозиція¹⁹ (*suppositio distributiva*), при-

¹⁵ Прокопович, арк. 13 зв.; Волчанський 1, арк. 21–21 зв.; Волчанський 2, арк. 20; Кониський 1, арк. 11 зв.; Кониський 2, с. 12.

¹⁶ Кон.-Горбацький, арк. 12 зв.; Кроковський, с. 91; Волчанський 1, арк. 22; Волчанський 2, арк. 20; Кулябка 1, арк. 11 зв.

¹⁷ Прокопович, арк. 14; Дубневич 2, арк. 22 зв.; Козачинський 1, арк. 25; Козачинський 3, арк. 9; Кониський 1, арк. 12. Дехто вважає, що через нього поділяється формально супозиція (*Левицький 1*, арк. 13–13 зв.), але переважна більшість такий поділ просто пропускає.

¹⁸ Поділ супозиції на одиничну і загальну приймають такі могилянські професори: Гізель, арк. 9; Кроковський, с. 88; Яворський, арк. 7; Калачинський, арк. 30 зв.; Анонім ДА/н42, арк. 11; Поповський, арк. 14 зв.; Чарнуцький, арк. 16 – 16 зв.; Ярошевицький, арк. 16; Прокопович, арк. 14; Волчанський 1, арк. 22; Волчанський 2, арк. 20 зв.; Левицький 1, арк. 13; Малиновський, арк. 20; Левицький 2, арк. 11 зв.; Дубневич 1, арк. 286 зв.; Миткевич, арк. 46; Кулябка 2, арк. 27; Козачинський 2, арк. 14; Сломинський, арк. 57; Кониський 1, арк. 12; Кониський 2, с. 11. Поділ на одиничну і загальну супозиції у багатьох курсах відсутній, однак їх автори імпліцитно його визнають, наводячи теорію «спускання» супозиції.

¹⁹ Його розглядають у таких могилянських курсах: Кон.-Горбацький, арк. 13; Гізель, арк. 9 зв.; Кроковський, с. 94; Яворський, арк. 6 зв.; Калачинський, арк. 32; Анонім ДА/н42, арк. 11; Поповський, арк. 14; Чарнуцький, арк. 16 зв.; Ярошевицький, арк. 16 зв.; Прокопович, арк. 14 зв.; Піновський, арк. 19 зв.; Волчанський 1, арк. 23; Волчанський 2, арк. 21; Левицький 1, арк. 12 зв.; Малиновський, арк. 20; Левицький 2, арк. 11 зв.; Дубневич 1, арк. 286 зв.; Дубневич 2, арк. 23; Миткевич, арк. 46; Кулябка 1, арк.

таманний судженням типу «Кожна людина є смертною». Це судження можна трансформувати прикладно до всіх людей: «Петро є смертним», і «Павло є смертним», і «Параска є смертною» і т. д., тобто судження про кожного індивіда зв'язані логічним оператором – кон'юнкцією. Якщо всі судження цього переліку будуть істинними, то і судження «Кожна людина є смертною» буде істинним. Таким чином, «спускання» шляхом дистрибутивної супозиції відбувається тоді, коли судження з одиничними термінами з'єднано логічним оператором кон'юнкції (сполучник «і»), а перелік є вичерпним.

Проте більшість могилянських професорів визнають, що існують такі види дистрибутивної супозиції, які не вповні задовольняють наведені вище критерії. Введення цих «не зовсім дистрибутивних супозицій» відбувається через поділ дистрибутивної супозиції, яка, отже, може бути повною або неповною²⁰ (*distributiva completa et incompleta*)²¹. У повній супозиції перелік є вичерпним, і беруться до уваги всі індивіди, які входять до обсягу загального поняття, що відповідає «спусканню» поняття «всі людини» у судженні «Всі люди є смертні». Натомість у судженні «Кожна тварина була у Ноевому ковчезі» поняття «кожна тварина» вжито у неповній дистрибутивній супозиції, бо насправді у ковчезі Ноя не були присутні всі індивіди, що входять до роду «тварини», а кожен вид тварин був представлений однією парою.

Крім того, існує ще один поділ дистрибутивної супозиції: абсолютна дистрибутивна супозиція і пристосована²² (*distributiva absoluta veī*

11 зв.; Кулябка 2, арк. 27; Козачинський 1, арк. 25; Козачинський 2, арк. 14; Козачинський 3, арк. 9; Сломинський, арк. 57; Кониський 1, арк. 12; Кониський 2, с. 11.

²⁰ Це розрізнення зустрічаємо в таких курсах: Кон.-Горбацький, арк. 13; Гізель, арк. 9 зв.; Яворський, арк. 7; Калачинський, арк. 32; Анонім ДА/п42, арк. 11; Поповський, арк. 14 зв.; Чарнуцький, арк. 16 зв.; Ярошевицький, арк. 16 зв.; Прокопович, арк. 14 зв.; Піновський, арк. 20; Левицький 1, арк. 13; Малиновський, арк. 20 зв.; Левицький 2, арк. 11 зв. – 12; Дубневич 1, арк. 286 зв.; Дубневич 2, арк. 23; Миткевич, арк. 47; Кулябка 2, арк. 27; Козачинський 1, арк. 25 зв.; Козачинський 2, арк. 14 зв.; Козачинський 3, арк. 9; Сломинський, арк. 57; Кониський 1, арк. 12; Кониський 2, с. 12. Такий поділ натомість відсутній у курсах: Калиновський і Кулябка 1. Йоасаф Кроковський і Йосиф Волчанський вважають, що поділ на повну і неповну властивий не дистрибутивній, а загальній (*сортиніс*) супозиції: Кроковський 1, арк. 89; Волчанський 1, арк. 22; Волчанський 2, арк. 20 зв. Волчанський дотримується такої думки і щодо наступного поділу супозиції на абсолютну і пристосовану (див. далі).

²¹ Деякі професори, наприклад Прокопович, не дають назви цим видам супозиції, а іменують їх описово: «*Alia quae supponitur pro singulis generum, alia quae generibus singulorum*» (Одні [випадки дистрибутивної супозиції], які супозиціонуються щодо одиничних з родів, а інші – щодо родів з одиничних). (Прокопович, арк. 14 зв.). Так само їх названо у курсах: Волчанський 1, 22 зв., Волчанський 2, 20 зв.

²² Більше половини могилянських курсів визнають поділ дистрибутивної супозиції на абсолютну і пристосовану: Кроковський, с. 95; Яворський, арк. 7; Анонім ДА/п42, арк. 11; Поповський, арк. 14 зв.; Прокопович, арк. 14 зв.–15; Піновський, арк. 20; Левицький 1, арк. 13; Малиновський, арк. 20 зв.; Левицький 2, арк. 11 зв.; Дубневич 1, арк. 286 зв.; Дубневич 2, арк. 23; Миткевич, арк. 47; Кулябка 1, арк. 12; Кулябка 2,

simpliciter et accomodata). Абсолютна дистрибутива супозиція не передбачає жодних винятків і охоплює всі індивіди наведеного класу, натомість у пристосованій можливі винятки. За приклад можуть послужити поняття «кожен» у судженні «Кожен є грішним» і «все» у судженні «Око бачить все». Перше судження передбачає виняток Христа, а в другому око хоча й бачить все навколо, але себе самого побачити не може.

Другий спосіб «спускання» – це колективна супозиція²³ (*suppositio collectiva vel copulativa*). З нею ми зустрічаємося у судженні: «Всіх апостолів є дванадцять». Поняття «всі апостоли» неможливо «спустити» за допомогою дистрибутивної супозиції (хоча на перший погляд вона нагадує наведені вище приклади з «усі люди» або «кожна тварина»), бо тоді б вийшло «Петро є дванадцять», і «Йоан є дванадцять», і «Андрій є дванадцять» і т. д. Однак колективну супозицію можна «спустити» таким способом: «Петро, і Йоан, і Андрій і т. д. є дванадцять». Отже, коли у попередньому випадку ми через «і» (кон'юнкцію) перераховували окремі судження, то тут ми перераховуємо різні можливі суб'єкти в межах одного судження.

Третій спосіб – детермінована супозиція²⁴ (*suppositio determinata*). Якщо розглянути судження «Деякі люди є білими», то його можна звести до рівня індивідів таким способом: «Петро є білим», або «Павло є білим», або «Параска є білою» і т. д. стосовно інших індивідів. Особливість цього «спускання» в тому, що окремі судження з'єднані сполучником «або» (диз'юнкція). Вимога щодо вичерпності переліку не є такою важливою, як у попередніх випадках, бо достатньо, припустімо, аби лише Параска була білою, щоб судження «Деякі люди є білими» було істинним. У курсах Гізель, Поповський, Левицький 1, Дубневич 1, Калиновський, Кулябка 2 де-

арк. 27; Козачинський 1, арк. 25 зв.; Козачинський 2, арк. 14 зв.; Козачинський 3, арк. 9; Сломинський, арк. 57; Кониський 1, арк. 12; Кониський 2, с. 12.

²³ Висвітлюється у курсах: Кон.-Горбацький, арк. 13; Гізель, арк. 9 зв.; Кроковський, с. 93; Яворський, арк. 6 зв.; Калачинський, арк. 32; Анонім ДА/п42, арк. 11; Поповський, арк. 14; Чарнуцький, арк. 16 зв.; Ярошевицький, арк. 16; Прокопович, арк. 14 зв.; Піновський, арк. 19 зв.; Волчанський 1, арк. 22 зв.; Волчанський 2, арк. 21; Левицький 1, арк. 13; Малиновський, арк. 20; Левицький 2, арк. 11 зв.; Дубневич 1, арк. 286 зв.; Дубневич 2, арк. 23 зв.; Миткевич, арк. 46; Кулябка 1, арк. 12; Кулябка 2, арк. 27; Козачинський 1, арк. 25 зв.; Козачинський 2, арк. 14; Козачинський 3, арк. 9; Сломинський, арк. 57; Кониський 1, арк. 12; Кониський 2, с. 11.

²⁴ У деяких могилянських курсах загальна супозиція не поділяється безпосередньо на детерміновану і конфузну, обговорюючи проміжну ланку – диз'юнктивну супозицію, яка, своєю чергою, поділяється на детерміновану і конфузну. Див.: Кроковський, арк. 95; Яворський, арк. 7; Анонім ДА/п42, арк. 18; Піновський, арк. 20; Левицький 2, арк. 11 зв.–12; Кониський 2, арк. 11–12; Кон.-Горбацький, арк. 13; Кроковський, с. 95; Яворський, арк. 7; Калачинський, арк. 32 зв.; Анонім ДА/п42, арк. 11 зв.; Поповський, арк. 15; Чарнуцький, арк. 16 зв.; Ярошевицький, арк. 16 зв.; Прокопович, арк. 15; Піновський, арк. 20; Волчанський 1, арк. 23; Волчанський 2, арк. 21; Малиновський, арк. 20; Левицький 2, арк. 12; Дубневич 2, арк. 23 зв.; Миткевич, арк. 46; Кулябка 1, арк. 12; Козачинський 1, арк. 26; Козачинський 2, арк. 14; Козачинський 3, арк. 9 зв.; Сломинський, арк. 57; Кониський 1, арк. 12; Кониський 2, с. 12.

терміновану супозицію пропущено. Іларіон Левицький, щоправда, у своєму першому курсі використовує вираз «*Suppositio determinata*», але вживає його в значенні одиничної супозиції: «*Suppositio singularis seu determinata*»; Інокентій Поповський не розрізняє детерміновану супозицію, однак пише, що деякі філософи, наприклад Родріго де Арріяга, її розрізняють; Амвросій Дубневич також не пише нічого про дистрибутивну супозицію в першому курсі, але в другому (так само як і Іларіон Левицький) її викладає. Тут він називає її (*suppositio particularis seu determinata*), зауважуючи: «*Nonnulli recentiores hic fuse impugnant hanc distinctionem suppositionis confusae et determinatae seu particularis, quas esse omnino idem inter se*» (Деякі найновіші тут детально заперечують розрізнення конфузної і детермінованої супозиції, які є майже ідентичні між собою). Виглядає, що в своєму попередньому курсі він якраз ішов за цими «найновішими», хоча, на жаль, і не вказав їхніх імен. Утім, у своєму другому курсі він проводить це розрізнення, слідуючи за Арріягою і Овіедо²⁵.

Четвертий спосіб – конфузна супозиція²⁶ (*suppositio confusa, indeterminata, vaga*) – є, мабуть, найскладнішим для пояснення. Так, у судженні «Кожен кінь – це тварина» зрозуміло, що поняття «кожен кінь» вживається у дистрибутивній супозиції, адже всі представники виду коней – це тварини. Однак у якій супозиції вживається предикат цього судження – поняття «тварина»? Безперечно, що не в дистрибутивній і не в колективній, бо до класу тварин, крім коней, входить ще велика кількість інших видів тварин. Якщо ми спробуємо розкласти його за допомогою детермінованої супозиції «Всі коні є цією твариною», або «Всі коні є тією твариною» і т. д., то таке формулювання виглядатиме абсурдним. Натомість якщо його «спустити» способом колективної супозиції, замінивши кон'юнкцію на диз'юнкцію, то у нас вийде цілком вірогідне судження «Всі коні є цією або тією і т. д. твариною».

За допомогою конфузної супозиції вирішувався один зі знаменитих парадоксів Середньовіччя – парадокс про дарування коня. Якийсь чоловік пообіцяв іншому: «Завтра я подарую тобі коня». Коли наступного дня той прийшов по свого коня, дарувач відповів: «У мене в стайні три коні: Гнідий, Вороний і Чалий. Але я тобі вчора не обіцяв, що подарую Гнідого. Так само я не обіцяв ні Вороного, ні Чалого. То якого коня я маю тобі подарувати?» Справді, якби в обіцянці було вказано: «Завтра я подарую тобі

²⁵ Пор.: *Левицький 1*, арк. 12; *Поповський*, арк. 15; *Дубневич 2*, арк. 23 зв.

²⁶ Пояснена у курсах: *Кон.-Горбацький*, арк. 13; *Гізель*, арк. 13 зв.; *Кроковський*, с. 96; *Яворський*, арк. 7; *Калачинський*, арк. 32 зв.; *Анонім ДА/н42*, арк. 11 зв.; *Поповський*, арк. 15; *Чарнуцький*, арк. 17; *Ярошевицький*, арк. 16 зв.; *Прокопович*, арк. 15; *Піновський*, арк. 20 зв.; *Волчанський 1*, арк. 23; *Волчанський 2*, арк. 21; *Левицький 1*, арк. 13; *Малиновський*, арк. 20 зв.; *Левицький 2*, арк. 12; *Дубневич 1*, арк. 286 зв.; *Дубневич 2*, арк. 23 зв.; *Калиновський*, арк. 40; *Миткевич*, арк. 46; *Кулябка 1*, арк. 12; *Кулябка 2*, арк. 27 зв.; *Козачинський 1*, арк. 26; *Козачинський 2*, арк. 14; *Козачинський 3*, арк. 9 зв.; *Сломинський*, арк. 57; *Кониський 1*, арк. 12 зв.; *Кониський 2*, с. 12.

одного зі своїх коней, якого виберу», то замішання б не трапилося. Середньовічні логіки розв'язали цей парадокс, відкривши конфузну супозицію: твердження «Завтра я тобі подарую коня» розклали на «Завтра я тобі подарую або цього коня, або того і т. д.», себто у хитрого господаря вже не залишалось можливості відмовитися від своєї обіцянки.

Таким чином, учення про чотири види «спускання» загальної супозиції можна спробувати формалізувати так: 1) дистрибутивна супозиція: $\forall Su \in P \equiv S1s \in P \wedge S2s \in P \dots$; 2) колективна супозиція: $\forall Su \in P \equiv S1s \wedge S2s \dots \in P$; 3) детермінована супозиція: $\exists Su \in P \equiv S1s \in P \vee S2s \in P \dots$; 4) конфузна супозиція: $\forall Su \in Pu \equiv \forall Su \in P1s \vee P2s \dots$. У цих формулах позначки передають: S – суб'єкт; P – предикат; Su або Pu – суб'єкт або предикат, виражений загальним терміном на позначення якогось класу; Ss або Ps – суб'єкт або предикат, виражений одиничним терміном на позначення одного з представників класу; $\forall Su$ – у суб'єкті представлено весь клас, охоплений загальним терміном, наприклад, «всі люди»; $\exists Su$ – у суб'єкті представлено частину класу, охопленого загальним терміном, наприклад, «деякі люди»; \in – копула; \wedge – кон'юнкція; \vee – диз'юнкція; \equiv – еквівалентність²⁷.

Вказані елементи вчення про супозицію представлено в більшості могилянських філософських курсів. Для наочності їх ієрархічну побудову можна зобразити у вигляді схеми:



Така схема притаманна переважній більшості могилянських курсів, однак вона є радше узагальненням, бо майже в кожному з курсів існує

²⁷ Запропонована система формалізації містить у собі елементи з логіки суджень і логіки класів, чие поєднання, можливо, не зовсім валідне, однак, на мою думку, певною мірою може служити для унаочнення. Більш коректно було б формалізувати колективну супозицію так: $\forall Su \in Pu \equiv \{S1s \cup S2s \dots\} \in P$, де \cup позначає додавання класів; а конфузну супозицію: $Su \in Pu \equiv (S1s \in P1s \vee S1s \in P2s \dots) \wedge (S2s \in P1s \vee S2s \in P2s \dots)$.

якесь невелике від неї відхилення, а деякі професори взагалі не послугуються ієрархічністю, просто перераховуючи різні супозиційні пари: супозиція поділяється, по-перше, на таку і таку..., по-друге, на таку і іншу і т. д. та не вказуючи, який вид супозиції включає інший²⁸.

Загалом же основні елементи теорії супозиції, що їх подавали студентам могилянські професори, походять ще з середньовічної логіки, хоча мені не відомо жодного з авторів, який би систематизував ці елементи в подібний спосіб. Систематизацію, майже тотожну сучасній, було здійснено вже ранньомодерними схоластами, насамперед у знаменитому підручнику з діалектики єзуїта Франсиско де Толедо, а також у не менш відомих філософських курсах Педро Уртади де Мендоси і Родріго де Арріяги. Не можна сказати, що наведена вище схема домінувала серед єзуїтських філософів. Так, цілком відмінну систематизацію зустрічаємо у конкурентному щодо підручника Толедо, але не менш впливовому підручнику з діалектики Педро да Фонсеки. Відхилення є і в інших єзуїтських філософів: Франсиско де Овієдо та Томаса Комптона Карлтона. Елементи такої систематизації можемо зустріти і в неєзуїтських філософів, наприклад, дуже подібна схема зустрічається у августиніанця Хосе Агілери. На могилянські курси впливав, мабуть, не безпосередньо Франсиско Толедо, а єзуїтські номіналісти²⁹, оскільки саме в їхніх творах пропонується пояснювати просту супозицію через терміни другої інтенції, на що ми натрапляємо і в переважній більшості могилянських курсів. У ключі єзуїтських номіналістів могилянські професори вирішували також проблему універсалій – через *actus confusus*, хоча цілковитою відповідністю між вирішенням проблеми універсалій і поясненням простої супозиції ми не знаходимо³⁰.

Однаке в могилянських курсах можна помітити й певні відхилення, які, вірогідно, засвідчують вплив неєзуїтських філософських течій. Так, загальна схема, що її використовує Йосиф Кононович-Горбацький, нагадує окамістичний поділ (розповсюджений серед послідовників Вільяма Окама), за яким супозиція поділяється спочатку на властиву і невластиву, а відтак властива – на матеріальну, просту і персональну (поділ на формальну супозицію відсутній)³¹. Поняття абсолютної супозиції, представ-

²⁸ Зокрема, таку схему викладу застосовує Іларіон Левицький у своєму першому курсі, проте в другому виклад уже ієрархізується.

²⁹ Серед єзуїтів номіналістичне вирішення проблеми універсалій було притаманне насамперед для Педро Уртадо де Мендоси, Родріго де Арріяги і Франсиско де Овієдо. Див. детальніше: Симчич М. *Philosophia rationalis*. С. 72–73, 98–127.

³⁰ Так, наприклад, Йосиф Волчанський проблему універсалій тлумачив номіналістично, а просту супозицію пояснював через безпосереднє позначення (тобто більш реалістично), і навпаки, Христофор Чарнуцький (у другому курсі) й Іларіон Левицький визнавали *praecisio objectiva*, а просту супозицію пояснювали через другу інтенцію.

³¹ Серед відомих філософів XVII ст. такої концепції дотримувався, зокрема, томіст Жуан Пуансо (Joanes de st. Thoma. *Cursus philosophicus thomisticus*. Parisii: Vives, 1883. Т. 1. Р. 24).

лене у першому курсі Іларіона Левицького, можемо зустріти у відомого скотистичного філософа Бартоломео Мазстрі. Разом з тим, у деяких курсах (зокрема, Інокентія Гізеля і Стефана Калиновського) виклад супозиції суттєво відрізняється як від того, що був представлений у решті могилянських курсів, так і від західноєвропейських зразків. На мою думку, це не є свідченням оригінальної концепції супозиції, радше можна говорити про досить вільне ставлення до викладу матеріалу. Коли інші професори намагалися якомога точніше дотримуватися розуміння супозиції, прийнятого в тогочасній філософській культурі, Інокентій Гізелю і Стефан Калиновський просто переказували цю концепцію, пропускаючи при цьому її суттєві елементи³².

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що виклад супозиції у могилянських курсах та розуміння могилянськими професорами цього питання відповідали загальним тенденціям схоластичної філософії XVII – XVIII ст., зокрема єзуїтській традиції.

Mykola Symchych

The Doctrine of Supposition in Philosophical Courses of Mohylean Professors

In the article the author compares how different professors of Kyiv-Mohyla Academy explain the problem of supposition in their philosophical courses. He comes to the conclusion that there are a lot of differences in their teaching; nevertheless, mostly their conceptions were influenced by Catholic scholasticism of the 16th and 17th centuries, especially by Jesuit school.

³² Так, Інокентій Гізелю замість чотирьох способів «спускання» загальної персональної супозиції наводить лише два: колективну й дистрибутивну, пропускаючи детерміновану і конфузну (Гізелю, арк. 9 зв.), а Стефан Калиновський змішує абсолютну супозицію з дистрибутивною (Калиновський, арк. 40 зв.).